

כשרות פרות שנפגעו בזירות לחימה

- א. דין חלב בהמה שנטרפה בחייה
- ב. מהות הפגיעה בפרות
- ג. בהמות פגועות חרדה
- ד. כשרות "בהמה מסוכנת"

במהלך מלחמת לבנון השניה ומבצע "עופר יצוקה" היו מקרים בהם נפלו טילים על רפתות של פרות לחלב (או לבשר), וכתוצאה מכך נהרגו ונפצעו פרות רבות. בעקבות הדברים התעורר חשש באשר לכשרות החלב, מפני שחלק מן הפרות נתקפו בחרדה דבר שהמעיט את תנובת חלבן, וחלקן אפשר שנכנסו לגדר "מסוכנת" ולחששות אחרים בנוגע לכשרות חלבן ובשרן.

נשאלתי ע"י ידידי הרב זאב וייטמן שליט"א, רב חברת תנובה, לחוות את ענ"ד להלכה בעניין כשרות החלב המסופק לתנובה ממשקים אלו. ואין אני פוסק בזה להלכה, כי אם מציג בזה את חוות דעתי העניה, ומרנן פוסקי הדור יכריעו בדבר.

כמו-כן עלי להעיר, כי באופן פיסיו לא ראיתי את הפרות שנפגעו ולא ידוע לי מצבן, וכל מה שאכתוב בזה הוא תיאורטי בלבד. כמובן שלמעשה יש לדון על כל בהמה שנפגעה לגופה, ולבחון את אופן הפגיעה בה ואם זו פגיעה שיש בה חשש שהבהמה נטרפה וממילא נאסר חלבה (יש צורך להיעזר ברופא וטרינר, ובעקבות ממצאי הבדיקה שלו לקבוע את דינה).

השאלות להלכה

- א. בהמה שנטרפה בחייה מה דין החלב ומוצריה? אף שכשרות בשר הבהמה נקבע רק אחרי שחיטתה ובדיקת טרפותה, בעניין חלבה ההלכה היא שאף בחייה לפני שחיטתה אם הבהמה נטרפה חלבה אסור.
- ב. במה הם העקרונות שעל פיהם קובעים בכל בהמה שנפגעה אם יש חשש שנטרפה?
- ג. בהמה שלא נפגעה באופן פיסיו בגופה כי אם נתקפה בחרדה, האם דבר זה יכול לגרום לחשש כשרות הבהמה וחלבה?
- ד. בהמה שנפגעה באופן שלא תהיה טרפה, אך היא מסוכנת וממהרים לשוחטה לפני שתמות, האם חלבה מרגע שהיא הוגדרה כ'מסוכנת' יכול להיות כשר "למהדרין"?

א. דין חלב בהמה שנטרפה בחייה

מרן בשו"ע (יו"ד סי' פא סע' ב) כתב: "גבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאה טריפה, אם הוא טרפות שאפשר שלא אירע לה אלא עתה (ס"א שאירע לה עתה ועיקר), כגון ניקב קרום של מוח וכיוצא בו מותרת, דאמרינן השתא הוא דנטרפה. אבל אם ידוע שקודם שחלבה נטרפה, כגון יתרת אבר שנטרפת בו או הוגלד פי המכה שבידוע ששלושה ימים קודם השחיטה היה, כל הגבינות שנעשו מחלבה אסורות". והרמ"א חולק בזה וכתב: "מיהו בהוגלד פי המכה אין לאסור רק הנעשה ממנה תוך שלושה ימים, אבל מה שנעשה מחלבה קודם לזה - שרי". ע"כ.

מכאן למדים אנו, שקלב או גבינה (וכל מוצרי החלב) שנעשו מחלב בהמה שנטרפה סמוך לשחיטתה, אם החלב נחלב שלושה ימים קודם שנטרפה מותר, משום דאמרינן השתא נטרפה; ואם נחלב תוך שלושה ימים שלפני שחיטתה דעת רוב הפוסקים להיתיר (באה"ט בס"ק ט בשם הש"ך), ויש אוסרים (מהרש"ל ותרומה"ד הובאו בש"ך הנ"ל). למעשה, אנו אוסרים כל חלב ומוצרי מבהמה שידוע לנו שנטרפה בחייה. על כן בנידון דידן, יש לבדוק כל בהמה שנפגעה אם נטרפה ע"י כך וחלבה אסור.

יש להעיר, שבהמה שנפגעה באופן שהיא צריכה ניתוח בחייה (להוצאת רסיסים וכד', ואף אם ברור לנו שלא נטרפה ע"י הרסיסים עצמם) דינה כדין פרות המנותחות, ויש לנהוג בה ככל פרה מנותחת כמקובל ונהוג בתנובה.

ב. מהות הפגיעה בפרות

פגיעות היכולות להטריף את הבהמה וחלבה יהיה אסור:

1. אם חדר רסיס וכדו' לראש הבהמה (ע"פ רוב הבהמה מתה מזה מיד), יש חשש לנקובת המוח והבהמה טרפה ע"י כך (י"ד סי' לא סע' א).
2. אם חדר רסיס לצוואר הבהמה במקום המיועד לשחיטה, יש חשש לנקיבת הושט דבר המטריף את הבהמה (י"ד סי' לג סע' ג). אין אנו בקיאים בבדיקת הושט (עי' ברמ"א שם סו"ס ו).
3. אם הרסיס חדר לחלל הבהמה, ויש חשש שחדר לאחד מאברי העיכול של הבהמה החל מהושט ועד לחלחולת (כולל הכרס, הקיבה, בית הכוסות, ההמסס, המעיין הדקים והגסים וכו' הנקראים בני מעיים) וניקבם - הבהמה טרפה (י"ד סי' מו).
4. אם נפגעה בחזה (או בצלעות), יש חשש לנקיבת הריאה דבר המטריף את הבהמה (י"ד סי' לה סע' א).
5. אם נקבו אברים אחרים בחלל הבהמה, כגון הטחול (במקום העבה - י"ד סי' מג סע' א), טרפס הכבד - הסרעפת (י"ד סי' מא סע' ד), כבד שניקב כנגד המרה (ש"ך י"ד סי' מא), מרה שניקבה (י"ד סי' מב סע' א), לב שניקב מבחוץ לבית חללו, אע"פ ששומן סותמו טרפה (י"ד סי' עב), וכן אם ניקב קנה הלב אפילו לא הגיע לחלל (שם; לגבי שאר האיברים הפנימיים ע"ע בהל' טרפות). כל אלו אפשר לבדוקם לאחר השחיטה.
6. אם נפגעה ע"י רסיס שחדר רק לשרירי בשרה מבחוץ ולא חדר לחללה, לא נטרפת ע"י כך.
7. אם נפגעה ברגליה, יש לבדוק שלא נפגע צומת הגידים באף אחת מרגליה, דבר היכול להטריפה.

ג. בהמות פגועות חרדה

בהמה שלא נפגעה באופן פיסי בגופה, כי אם נתקפה בחרדה, דבר זה יכול לגרום לה שריאתה תצטמק מפחד, וריאה שצמקה טרפה. עי' בשו"ע י"ד סי' לו סע' יד-טו, שם כתוב: צמקה הריאה כולה, אם מחמת בני אדם שהפחידוה וכו' טריפה, ואם בידי שמים - כגון שפחדה מקול רעם או ראתה זיקים וכו"ב, או מפחד שאר בריות וכו' - כשרה (ועיי"ש מש"כ כיצד בודקים אותה; ויש לברר אם הבהלה מהתפוצצות פצצה נקרא פחד מחמת בני אדם או בידי שמים). בדיקה זו נעשית רק לאחר שחיטת הבהמה ובדיקת הריאה.

ד. כשרות "בהמה מסוכנת"

בהמה שנפגעה באופן שלא תהיה טרפה, אך הפגיעה מסכנת אותה, מממהרים לשוחטה לפני שתמות, וזוהי הנקראת "בהמה מסוכנת", ויש דינים מיוחדים בשחיטתה (עי' יו"ד סי' יז והמקור לזה במס' חולין לו, ב). כמו-כן יש דיון לגבי חלבה אם הוא יכול להיות כשר "למהדרין", עי' שם בשו"ע סע' ג שכתב: "גדולי החכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים ושוחטים אותה כדי שלא תמות, ואע"פ שפרכסה בסוף השחיטה, ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח" (וכן כתב הרמב"ם הל' יב). דבר זה מבואר בגמ' (שם), דהא דאמר יחזקאל: נבילה וטרפה לא אכלתי, היינו שלא אכל מבשר כוס כוס, פי' בשר שאומרים שחוט שחוט שלא תמות לפי שמסוכנת היא. ובשמ"ח סע' ח כתב: דהאידנא ראוי לכל בעל נפש לזהר מלאכול על ידי פרכוס אפילו ממסוכנת ישראל. ועי' בבית דוד ביסוד הבית סי' יז סוף אות ט, שהביא את השמ"ח הנ"ל וכתב דהאידנא דנפשי התולין להקל ומקלו יגיד לו, ראוי לכל בעל נפש לזהר אפילו ממסוכנת ישראל אע"פ שאינו נוהג בשאר פרישות וחסידות, ולית בה משום יוהרא כלל.

ע"כ נלע"ד, שבהמה כזו שנפגעה באופן שנכנסה לגדר מסוכנת אע"פ שלא נטרפה באחד מאבריה, אך מממהרים לשוחטה (שחיטת אונס) לפני שתמות, אע"פ שמותר לאכול מבשרה כנ"ל, חלבה שנחלב ממנה מרגע שנפגעה עד ששוחטים אותה אינו יכול להיחשב "למהדרין" וכנ"ל.

עד כאן כתבתי את הנלע"ד להציע בדין חלב מפרות שנפלו עליהם טילי אויב, ומו"ר יכריעו בדבר. וצור יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות, וישלח ממרום את ברכתו ויחון וירחם על פליטת עמו ישראל ויאמר לצרותנו די, אכ"ר.